

Semantyczna kategoria określoności – teoria i badania wspomagane komputerowo

Natalia Kotsyba,
Instytut Slawistyki PAN
Pracownia Semantyki
LIPT, 16.I.2006

PLAN

- Definicja określoności: unikalność (jednostkowość), referencja czy znajomość?
(Russell, Strawson, Christopherson)

- Hawkins

- a) synteza istniejących teorii; weryfikacja Poesio 1998
- b) podejście formalne, a nie semantyczne (tylko formy NP z rodzajnikiem określonym)
- c) formalne podejście do określoności oznaczałoby jej brak w językach bezrodzajnikowych

- Czym wyraża się określoność oprócz rodzajników (języki bezrodzajnikowe)?

- a) nazwy własne w sensie logicznym
- b) zaimki osobowe, dzierżawcze (funkcja wtórna)
- c) szyk zdaniowy (funkcja wtórna)
- d) podsumowanie – hierarchia środków

- Rola ontologii. Donald Davidson o postawach propozycyjalnych

- Metodologia - oparcie na ontologii zawartej w definicjach słownikowych i encyklopediach. Definicja definicji. Pojęcie funkcji semantycznej (funkcja prymarna)

- a) qualia Arystotelesa-Pustejovskiego jako podstawa funkcji semantycznych
- b) definicja funkcji wg Ronniego Canna (Gramatyka Montague)
- c) modyfikacja i przykłady

- Kwantyfikacja VP

- a) czas gramatyczny a kwantyfikacja (A. Setzer)
- b) słowiański aspekt dokonany vs niedokonany
- c) Aktionsart a kwantyfikacja
- d) poziom leksykalny – klasyfikacja Carlsona; rejestry Zołotowej.

Tezy

- określoność jest kategorią semantyczną i oznacza jednostkowość (uniqueness)
- prymarność semantyki leksykalnej, wtórność pozostałych środków
- znajomość/ nieznajomość ma charakter pragmatyczny, a więc pomimo pełnienia funkcji semantycznej rodzajnik może być potężnym narzędziem pragmatycznym

Definicja określoności/nieokreśloności

Definicja Bertranda Russella [1905], oparta na kwantyfikacji logicznej:

Określoność = jednostkowość;

trzy warunki – propozycje, warunkiem prawdziwości całego zdania jest prawdziwość każdej z nich, dlatego zapisywane przez koniunkcję

(1.1) *The king of France is wise.*

(1.2) *There is a king of France.*

(1.3) *There is not more than one king of France.*

(1.4) *This individual is wise.*

Propozycja 1.2 jest deklaracją istnienia, 1.3 twierdzi, że omawiany obiekt jest jednostkowy, 1.4 twierdzi, że predykat dotyczy jednostkowego, istniejącego indywiduum. Jeśli któraś z trzech propozycji jest fałszywa, to całe zdanie jest według Russella też fałszywe.

Nieokreśloność = ogólność albo egzystencjalność; zapisuje się przez implikację logiczną

Strawson 1950 i teoria referencji – krytyka teorii Russella

Zarzuty:

Pierwszy z nich dotyczył statusu elementów znaczenia zdania z deskrypcją określoną. Strawson twierdził, że zdania 1.2 i 1.3 są presuponowane (presupposed) przez 1.1 i tylko 1.4 jest deklarowane/ stwierdzone (asserted). Ten wątek dał początek teorii presupozycji i całego pragmatycznego nurtu w lingwistyce.

Drugi zarzut dotyczył prawdziwości zdania 1.3, które według Strawsona nie stwierdza, że istnieje dokładnie jeden król Francji, tylko odnosi się do niego (refers to him)

Trzeci zarzut miał charakter bardziej lingwistyczny i techniczny, niż pierwsze dwa i dotyczył kompletności teorii Russella, która nie uwzględniała użycia rodzajnika określonego przez rzeczowniki w liczbie mnogiej oraz nazw niepoliczalnych, a także pomijała aspekty pragmatyczne.

Teoria znajomości (familiarity) Christophersona, 1939

(za Hawkinsem)

What enables the speaker to use the definite article when addressing the hearer...is the mutual familiarity with the referent...The article the brings it about that to the potential meaning (the idea) of the word is attached a certain association with previously acquired knowledge, by which it can be inferred that only one definite individual is meant. That is what is understood by familiarity.

Hawkins (s. 99): *Christopherson's theory is much too restrictive. He comes close to admitting this himself:*

...it is often only indirectly that one is familiar with what is denoted by a word. It may be something else that one is familiar with, but between this 'something' and the thing denoted there must be an unambiguous relation. Talking of a certain book, it is perfectly correct to say 'The author is unknown'.

Hawkins (s. 100): *But the whole point about 'the author is unknown' is that such uses of the definite article do not conjure up 'in the hearer's mind the image of the exact individual that the speaker is thinking of' (Christopherson, 1939, p. 28)... On the other hand, if 'the author' is also a case of familiarity 'in some sense', then Christopherson's definition of familiarity in this sense is inaccurate.*

Kolejne modyfikacje i pozostające problemy z teorią Russella

Niekompletność:

Ronnie Cann, *Introduction to Formal Semantics*

The fat philosopher kicked Prudence.

Koniunkcja trzech zdań, przedstawiających deskrypcje określoną jest zapisywana następująco:

$\text{Ex [Ay [(fat'(y) \& philosopher'(y)) \leftrightarrow (x=y)] \& (kick' (prudence)) (x)]}$

Zgodnie z warunkami prawdziwości dla E i A, formuła jest prawdziwa wtedy i tylko wtedy, gdy istnieje przynajmniej jedna osoba, która kopnęła kota Prudence i każda osoba, która jest gruba i jest filozofem, jest identyczna z nią. Jednak powyższe zdanie nie implikuje, że istnieje tylko jeden gruby filozof w świecie. Takich może być dużo, ale użycie rodzajnika określonego wskazuje na to, że tylko jeden z nich dotyczy danej sytuacji mówienia.

Richard Montague przyjął teorię deskrypcji określonej Russella z niektórymi poprawkami, mianowicie wprowadzając pojęcie ograniczającej domeny.

W ten sam sposób ograniczamy zakres kwantyfikatora ogólnego z zdaniu

Everyone was drunk

do określonego zbioru ludzi D w określonym modelu M, przy pomocy funkcji, która nadaje wartość prawdy g. Wtedy nasze zdanie wcale nie stwierdza, że wszyscy ludzie na świecie byli pijani.

Kolejne modyfikacje i pozostające problemy z teorią Russella

Donnellan – użycie referencyjne i atrybutywne

The murderer of Smith is insane

Kripke [1997] przyjął stronę Russella, twierdząc, że użycie referencyjne w porównaniu z atrybutywnym jest kwestią pragmatyki ('a purely pragmatic affair'), jednostkowość zaś jest kryterium semantycznym.

Kolejne modyfikacje i pozostające problemy z teorią Russella

Problem nie-jednostkowości deskrypcji określonych (za B. Abbot)

- a. Towards evening we came to the bank of a river. [from Christophersen 1939: 140]
- b. The boy scribbled on the living-room wall. [= Du Bois 1980, ex. 86]
- c. John was hit on the arm. [= Ojeda 1993, ex. 1]

Birner & Ward (1994), w każdym z tych przykładów deskrypcja określona daje lokalizację. W innych typach zdań te NP nie są gramatyczne (infelicitous):

- a. # The bank of the Thames is the personal property of the Queen.
- b. # Mary painted the living room wall.

He scribbled on a living-room wall. [= Du Bois 1980, ex. 88]

Du Bois o ostatnim przykładzie mówi, że ten “gives the impression of being unnaturally precise” (Du Bois 1980: 233), and seems to carry the unwanted implication that the hearer might care which wall was being scribbled on”.

John A. Hawkins
Definiteness and Indefiniteness.
A Study in Reference and Grammaticality Prediction
Groom Helm London, 1978.

synteza istniejących teorii

1. **Użycie anaforyczne** - są to deskrypcje określone, które ko-specyfikują z jednostką dyskursu, która już została wprowadzona. Deskrypcja określona może dotyczyć tego samego predykatu, co i jego antecedent albo inny, który wskazuje na ten sam antecedent, łącznie z synonimami i hiponimami.
 - a. Fred was discussing *an interesting book* in his class. I went on to discuss *the book* with him afterwards.
 - b. Bill was working at *a lathe* the other day. All of a sudden *the machine* stopped turning.
 - c. Mary *travelled* to Paris. *The journey* lasted six hours.
 - d. *A man and a woman* entered restaurant. *The couple* was received by a waiter.

John A. Hawkins
Definiteness and Indefiniteness...

- **Użycia sytuacyjne** (immediate situation uses), w których rozróżnia
 - a) sytuacje widoczne (visible situation use) – przedmiot, do którego odnosi się wypowiedzenie jest widoczny zarówno dla mówiącego, jak i odbiorcy;
np. *Please, pass me the salt.*
 - b) sytuacje bezpośrednio właściwe (immediate situation use) – to takie deskrypcje określone, w których referent jest konstytuentem sytuacji bezpośrednio, w której ulokowane jest użycie deskrypcji określonej, niekoniecznie widoczne:
np. *Beware of the dog.*
Don't feed the pony.
You can put your coat on the clothes peg.
Mind the step.

John A. Hawkins

Definiteness and Indefiniteness...

- **Użycia w większych sytuacjach** (larger situation uses), mówiący apeluje do wiedzy odbiorcy o przedmiotach (entities), które istnieją w nie-bezpośredniej sytuacji albo większej sytuacji wypowiedzenia – wiedza, którą posiadają razem będąc członkami tej samej wspólnoty. Wyróżnia się „większe sytuacje”, gdzie wymaga się:
 - a) **specyficznej wiedzy** o większej sytuacji – to jest przypadek, w którym zarówno mówiący, jak i odbiorca wiedzą o istnieniu referenta, jak np. w poniższym przykładzie, w którym zakłada się, że mówiący i odbiorca są mieszkańcami Halifax, miasta, w którym, na początku ulicy Gibbet Street (dosł. „Ulica Szubienicza”), znajduje się szubienica.
Np. *The Gibbet no longer stands. – Szubienicy już nie ma.*
 - b) **wiedzy ogólnej** – o istnieniu pewnych typów obiektów w pewnych typach sytuacji
Np. Have you seen *the bridesmaids*?
Użycie *the bridesmaids* od razu z rodzajnikiem określonym jest możliwe na podstawie wiedzy, że te są niezbędnym elementem wesela. Na tejże podstawie używamy z rodzajnikiem określonym też *the bride, the church service, the best man.*

John A. Hawkins
Definiteness and Indefiniteness...

- **Skojarzeniowe użycie anaforyczne** - mówiący i odbiorca mogą mieć wspólną wiedzę o relacjach między pewnymi obiektami (the triggers) i ich komponentami albo atrybutami (the associates). Różnica między użyciem większej sytuacji a skojarzeniowym użyciem anaforycznym polega na tym, że w pierwszym takim bodźcem jest sama sytuacja, natomiast w drugim – pewna fraza nominalna, wprowadzona w dyskurs.
 - a) The man drove past our house in *a car*. *The exhaust fumes* were terrible.
 - b) I am reading *a book about Italian history*. *The author* claims that Ludovico il Moro wasn't a bad ruler. *The content* is generally interesting.
- I went to *a wedding* last weekend. *The bride* was a friend of mine. She baked *the cake* herself.

John A. Hawkins
Definiteness and Indefiniteness...

- **Użycia nieznane**
- Dopełnienia NP (*the fact that..., the conclusion that..., the rumour..., the time when I was a little girl*)
- Modyfikatory rzeczownikowe (nominalne) – *the colour red, the number seven*
- Zdania podrzędne relatywne, które wyznaczają referenta – *The box (that is) over there*
- Skojarzeniowe zdania podrzędne, inaczej referencje mostowe (bridging references), które zawierają zarówno skojarzenie (associate) jak i bodziec (trigger)
I remember the beginning of the war very well.
- Użycie przy modyfikatorach niewyjaśniających – *the same secrets, the first person to sail to America, the fastest*

John A. Hawkins

Definiteness and Indefiniteness...

Hawkins (s. 100): *But the whole point about 'the author is unknown' is that such uses of the definite article do not conjure up 'in the hearer's mind the image of the exact individual that the speaker is thinking of' (Christopherson, 1939, p. 28)... On the other hand, if 'the author' is also a case of familiarity 'in some sense', then Christopherson's definition of familiarity in this sense is inaccurate.*

Hawkins uściśla definicję Christophersona, mówiąc w tym przypadku o relacji skojarzeniowej (associative relationship) pomiędzy *the book* i *the author* – najciekawsze odkrycie Hawkinsa.

Dużo ciekawych zjawisk, ale nie jest ortogonalna, co nie może ją czynić klasyfikacją.

Używając aparatu logiki, klasyfikacja ta nie jest podziałem zbioru.

Def. Podziałem danego zbioru jest każda rodzina zbiorów niepustych, wzajemnie rozłącznych i wyczerpujących łącznie zbiór dany. (B. Stanosz, *Wprowadzenie do logiki formalnej*, PWN, 2004, s. 97)

A Corpus-Based Investigation of Definite Description Use

Poesio & Vieira 1998 jako weryfikacja Hawkinsa

Pierwsza próba empirycznego sprawdzenia istniejących teorii określoności.

Zaskakujące są statystyki: 50 % deskrypcji określonych zostały zaklasyfikowane jako ‘discourse new’, czyli wprowadzone nie przez anaforę, których to przypadków było 30 %. 18 % - to relacje skojarzeniowe, które Poesio słusznie połączył z ‘bridging’.

Problemy:

s. 11. Poesio wspomina pracę Fraurud [1990], bazowaną na badaniach określonych NP w korpusie tekstów szwedzkich:

*... she observed... that some of the distinctions introduced by Hawkins and Prince (discourse-new vs discourse-old, NK) led to ambiguities of classification. For example, she observed that the reader of a Swedish newspaper can equally well interpret the definite description **the king** in an article about Sweden by reference to the larger situation or to the content of the article.*

Poesio & Vieira 1998 jako weryfikacja Hawkinsa c.d.

Niespójność przyjętej klasyfikacji powodowała niezgodność w anotacjach:

s. 28. *An example of total (BLU) disagreement is the following:*

*Mr. Rapanelli recently has said **the government of President Carlos Menem, who took office July 8**, feels a significant reduction of principal and interest is the only way the debt problem may be solved.*

s. 29. *In this case we can see that all three interpretations are acceptable: we may take the definite description **the government of President Carlos Menem, who took office July 8**, either as a case of bridging reference on the previously mentioned **Argentina**, or as a larger situation use, or as a case of unfamiliar definite description...*

Kategorie wyodrębnione przez Hawkinsa należą do różnych poziomów językowych (leksykalno-semantyczny i syntaktyczny). Zakładamy, że jeśli ograniczyć się do jednego z nich, do można osiągnąć pewnego stopnia spójności klasyfikacji.

Dlaczego „semantyczna”?

Poesio 1998 - podejście formalne, a nie semantyczne. Tylko NP z rodzajnikiem określonym były brane pod uwagę, a przecież rodzajnik jest wieloznaczny, poza tym w różnych językach je używa się różnie w podobnych sytuacjach

S. Karolak *Gramatyka kontrastywna przedimka (rodzajnika) francuskiego i angielskiego*, Częstochowa, 2002.

9 wspólnych reguł; 12 odrębnych

fr. *L'argent ne fait pas le bonheur*

ang. *Money makes the world go round*

fr. *Quelle surprise!*

ang. *What a surprise!*

niem. *Was fuer ein...*

pol. *Co za niespodzianka!*

formalne podejście do określoności oznaczałoby jej brak w językach bezrodzajnikowych, a przecież mimo formalnego niedopowiedzenia w większości wypadków odbieramy wartość określoności tak, jak zamierzał ją przekazać mówiący.

Jak wyraża się określoność w językach bezrodzajnikowych?

nazwy własne w sensie logicznym

Dwóch Robertów w jednej sali

Hiszpański i portugalski używają rodzajników przy imionach własnych

Tolstoj jest wielkim pisarzem rosyjskim

zaimki osobowe, dzierżawcze (w większości przypadków jest to ich wtórna funkcja – wskazują osobę, o której mowa, właściciela czegoś, a nie fakt, że coś lub ktoś jest jedyny i неповtarzalny, chociaż są wyjątki typu postpozytywnego używania)

Се було давно. Через **те** не знає навіть ніхто назвати **місцевість**, де склалася подія, про яку розкажується. Хіба те одно, що **в горах**.

Мов у китлі **між горами**, що здіймалися поважно вгору, **ховалося** доволі велике село.

Ліси тих гір - старі, непроглядні...

В ногах одної гори, названої Чабаниця, до котрої і тулилося **наше село**, **бігла гучна ріка**. Шумна і прудка, гонила розпінена почерез велике неповоротке каміння. **Ріка та** окружляє гору Чабаницю, неначеб хотіла її обіймити. Немов і до **тієї-то ріки сходили** з самого верху Чабаниці **смереки** густими рядками, одні по других. Низько в долині, вже над **самою рікою**, опинилися вони. (Ольга Кобилянська. *В неділю рано зілля копала*)

It happened long ago. So long ago that no one can say exactly where **the events chronicled here** took place. Except, perhaps, that it was **in the mountains**. (in some mountains/ somewhere in the mountains - NK)

Nestled **between these mountains** rising in a dignified manner on all sides, as though inside a cauldron, **hid a fairly large village**.

The forests in these mountains were old and impenetrable. At **the foot of one of these mountains**, named Chabanytsia, against which **our village** huddled, **ran a noisy stream**. Frothing and swift, **it** foamed over huge unmoving boulders, encircling Chabanytsia as if wanting to embrace it. Row upon row, **a thick growth of firs**, one after another, **marched down to the river** from the heights, stopping at the bottom right at **the river's edge**. (Olha Kobylanska, *On Sunday morning she gathered herbs*, translated by Mary Skrypnyk)

- idiomatyczność użycia *in the mountains* w porównaniu z raczej nieokreślonym *в горах*
- tłumaczka chyba jednak wyczuła zwiększenie stopnia określoności w **між горами, що здіймалися поважно вгору** i przekazała to zwiększenie mocniejszym środkiem określającym *these*
- ? nadmierna stylizacja w angielskim poprzez powtarzanie szyku, który w ukraińskim tylko wprowadza temat

Wieloznaczność zaimków osobowych

Zaimki osobowe są wieloznaczne, w tym pod względem określoności. Dlatego ich użycie jest rozpatrywane na poziomie dyskursu. Zakres ich znaczenia jest uzależniony od zakresu znaczenia antecedentu oraz intensjonalności predykatów.

*Всі веселі, балакають, сміються, жартують, а **дехто**, попоївши, витягнувся ліниво на сирій землі і лежить в якійсь одеревілості: не то **він** спить, бо на сон нема часу, не то чуває, бо обоятний[30] на те, що другі говорять. **Він** приник до святої земельки і лежить на ній непорушне, мовби хотів за той короткий час набрати з тої землі свіжої сили до дальшої праці...*

*Wszyscy są weseli, gadają, śmieją się, żartują, a **niektórzy** po posiłku wyciągnęli się leniwie na ziemi i leżą jakoś odrętwiale: czy to śpią..., czy to czuwają, bo obojętni na to, co inni mówią. **Oni** leżą na świętej ziemi nieruchomi, tak, gdyby chcieli za krótki czas nabrać z tej ziemi świeżej siły do pracy... (tłum. NK)*

Д е х т о (= niektórzy) – forma liczby pojedynczej; w anaforze używa się formy pojedynczej **в і н** (=on), chociaż faktycznie może ona dotyczyć kilku osób (=ci niektórzy).

Wieloznaczność zaimków osobowych

Egzystencjalne znaczenie **this**:

This weird guy comes to me (typowy początek kawału)

There is this huge boulder sitting in the driveway.

(przykłady z: Barbara Abbot, *Definiteness and Indefiniteness*, “Handbook of Pragmatics”, ed. by Laurence R. Horn & Gregory Ward, Oxford: Blackwell, s. 3 i s. 13 wersji internetowej)

Wieloznaczność liczebników:

- *Хто приходить?*

- **Один** хлопець.

Georgette Ioup, *Specificity and the Interpretation of Quantifiers*, „Linguistics and Philosophy” 1 (1977), s. 233

*Melinda wants to buy **a motorcycle**.*

*She will buy **it** tomorrow. vs She will buy **one** tomorrow.*

Konteksty modalne:

*Whoever wants may come to us. **He** will be welcome.* (he = everybody locally)

Every farmer who owns a donkey beats it. (słynna ‘donkey anafora’ Irene Heim)

szyk zdaniowy

(funkcja wtórna do funkcjonalnej perspektywy zdania)

Николаева, Т. М. (1979): *Акцентно–просодические средства выражения категории определенности-неопределенности*. [w:] „Категория определенности-неопределенности в славянских и балканских языках”, Москва, „Наука”, s. 119-174.

W języku angielskim reumat może być wyrażany, podobno jak i w wielu innych indoeuropejskich językach, przy pomocy zmiany szyku zdania, mianowicie przesunięciu np. podmiotu na bardziej akcentowaną, nacechowaną pozycję – czyli na koniec zdania. Ponieważ język angielski ma stały szyk o tzw. schemacie SPO (subject – predicate – object), czyli „podmiot – orzeczenie – dopełnienie”, orzeczenie nie może zajmować początkowej pozycji w zdaniu. Przez to wprowadza się tzw. egzystencjalne *there*, które w pozycji przed orzeczeniem i pod warunkiem, że podmiot jest po orzeczeniu, jest semantycznie pusty w porównaniu ze swoim zwykłym znaczeniem, któremu odpowiada polskie *tam*.

Ang.

There comes Bernard.

There is a forest nearby.

There is nothing better than the sun and the sea in the summer.

There is the sun!

szyk zdaniowy c.d.

Ukr.

Купила мама коника,

А коник – без ноги.

Яка цікава іграшка,

Ги-ги, ги-ги, ги-ги.

A jak w przypadku oderwanej głowy? ☺

Por. notoryczne zdanie *The cat is on the mat*. Tłumacząc go na języki bezrodzajnikowe możemy osiągnąć ten sam efekt określoności albo przyjąć, że to jest zdanie z kwantyfikacją niedopowiedzianą, przy czym prawdopodobieństwo tego, że NP *dywanik* jest określona jest nie mniejsze, niż, że jest nieokreślona.

podsumowanie – hierarchia środków

Barbara Abbot: preliminary list ordered roughly from most definite ...

	rodzaj NP	szczegóły	przykłady
1	nazwy własne	nazwy w sensie logicznym	Napoleon, Jan Kowalski
2 a	[_{NP} e]	anafora	<i>Mary tried e to fly</i> ; [on a pill packet] <i>e contains methanol</i> [= Ariel 1988, ex. 7a]
2 b	zaimki	zaimki osobowe	<i>I, you, she, them</i>
2 c	środki wskazujące	zaimki wskazujące; NP ze środkami wskazującymi	<i>This, that, this chair over here</i>
3	deskrypcje określone	NP z rodzajnikiem określonym	<i>the king of France, the table</i>

podsumowanie – hierarchia środków

Różnicę między wymienionymi środkami można traktować jak różnicę perspektywy obserwatora.

Nazwy własne w sensie logicznym – uniwersalny środek określający, ponieważ określanie jest ich funkcją prymarną. One są nie zależne od perspektywy (punktu widzenia) obserwatora.

Anaforę można potraktować jak szczególny przypadek deskrypcji określonej: „ten x, o którym przed chwilą (w poprzednim zdaniu) była mowa”; jest to meta-deskrypcja – poprzez odniesienie się w tekście

Wyrażenia z środkami wskazującymi: „ten x, który widzimy przed sobą (na który mówiący wskazuje ręką)”; należą do rejestru reproduktywnego (jedyne chronotop obserwatora i przedmiotów opisywanych)

Klasyczne deskrypcje określone zazwyczaj mają na celu zidentyfikować przedmiot, który jest poza zasięgiem percepcji zmysłowej albo meta-percepcji (poprzez tekst). Dlatego mogą mieć różne sposoby wyrażania i należeć albo do reproduktywnego albo informatywnego rejestru.

Rozróżnienie pomiędzy deskrypcjami referencyjnymi a atrybutywnymi można więc potraktować jak różnicę perspektywy.

Jeśli znamy kto zabił Smitha, *the murderer of Smith* ma dla nas znaczenie referencyjne, jeżeli nie znamy – to atrybutywne.

Anaforę (30 % wg Poesio & Vieira) zostawiamy do momentu, kiedy dojdziemy do badań na poziomie tekstu. Na razie ograniczymy się do przypadków, kiedy określoność da się rozróżnić w obrębie jednego zdania prostego, których jest ok. 50 %.

Rola ontologii. Donald Davidson o inteligencji zwierząt. (*Zwierzęta racjonalne* w „Eseje o prawdzie, języku i umyśle”, PWN, 1992, s. 234-250)

Co sprawia, że zwierze jest racjonalne? (s. 234)

Postawy propozycyjne stanowią dobre kryterium racjonalności, bo występują jedynie jako zharmonizowany zbiór.

Twierdzenie, że bogaty zestaw przekonań, pragnień i intencji wystarcza do racjonalności, może zabrzmieć banalnie, zaś uznanie tego za warunek konieczny może się wydawać wymaganiem o wiele surowszym.

W rzeczywistości jednak surowość ta leży w naturze postaw propozycyjnych, skoro posiadanie jednej oznacza posiadanie całego kompletu. Jedno przekonanie wymaga wielu przekonań... a jeśli mam słuszność... także języka. ... holistyczny w swej istocie charakter postaw propozycyjnych sprawia, że różnica pomiędzy posiadaniem jakiejś a nieposiadaniem żadnej jest dramatyczna. (s. 235)

Norman Malcolm (*Thoughtless Brutes*, „Proceedings and Addresses of The American Philosophical Association”, 46 (1972-73), s. 13)

Przypuśćmy, że nasz pies ściga kota sąsiada. Ten ostatni pędzi w kierunku dębu, lecz w ostatnim momencie nagle skręca i znika na pobliskim klonie. Pies nie widzi tego manewru i, po podejściu do dębu... szczeka z podnieceniem ku gałęziom w górze. My, obserwując z okna całe zajście, mówimy: „Myśli, że kot wspiął się na ten dąb”. (s.236)

Czy pies faktycznie myśli i co to oznacza? Czy może pies myśleć deskrypcjami określonymi?

Czy może pies myśleć o „tym dębie”?

Ten dąb jest przypadkowo najstarszym drzewem w zasięgu wzroku. Czy pies myśli, że kot wszedł na najstarsze drzewo w zasięgu wzroku? Albo że kot wszedł na to samo drzewo, co poprzednim razem, kiedy pies go ścigał? Trudno nadać sens tym pytaniom. (s. 237)

Rola ontologii. Donald Davidson o inteligencji zwierząt.

Jaki rodzaj deskrypcji określonej odpowiadałby psu?

Na przykład, czy pies może być przekonany, że jakiś obiekt jest drzewem? To wydawałoby się niemożliwe, chyba że założymy, że pies ma wiele ogólnych przekonań dotyczących drzewa: że są rzeczami, które rosną, że potrzebują gleby i wody, że mają liście lub igły, że się palą. Nie ma żadnej ustalonej listy rzeczy, w które musi wierzyć ktoś, kto posiada pojęcie drzewa, ale bez wielu takich ogólnych przekonań nie ma podstaw, by identyfikować przekonanie jako przekonanie dotyczące drzewa, a w jeszcze mniejszym stopniu – dębu. (s. 238)

Niektóre przekonania wymaganego rodzaju są ogólne, lecz chyba empiryczne, jak np. to, że koty potrafią drapać lub wspinać się na drzewa. Inne są szczegółowe, jak np. to, że kot, którego widziano, jak biegł przed chwilą jest wciąż w pobliżu... Myśli, podobnie jak zdania, wchodzą w relacje logiczne... (239)

Niemożliwa jest zatem radykalna niespójność przekonań. Posiadać jedną postawę propozycjonalną, to dysponować logiką w dużej mierze poprawną, w sensie dysponowania układem logicznie spójnych przekonań....posiadać postawy propozycjonalne to to samo, co być istotą racjonalną. (240)

Można usprawiedliwić Malcolma przypisującego myśl swojemu psu jedynie wtedy, jeśli był on przekonany, na podstawie dobrych świadectw, że jego pies posiada język. (241-242)

Źródła ontologii – od lepiej zorganizowanych do bardziej „chaotycznych”

CYC

WordNet – zawiera oprócz synonimii i antonimii także relacje hiponimii – hiperonimii, meronimii (relacja część - całość), troponimii (dla czasowników – podobna do hiponimii relacja sposobu robienia czegoś), implikacji.

ontologie branżowe

słowniki i encyklopedie

korpus tekstów danego języka w najbardziej szerokim ujęciu (także Internet)

Metodologia - definicje

O definicjach (Witold Marciszewski, *Zarys logiki dla bibliotekoznawców*, cz. II. Wyd. UW, 1974)

Definicje – to relacje równościowe między wyrażeniami. Definicje są wyrażeniami należącymi do tej odmiany języka, jaka nazywa się metajęzykiem, to jest językiem, którym się mówi o jakimś innym języku (od gr. meta - poza) (s. 44)

Innym przykładem sformułowań metajęzykowych są reguły syntaktyczne i reguły dedukcyjne mówiące coś o rachunku zdań czy rachunku kwantyfikatorów, wyrażenia utworzone za pomocą cudzysłówów. Zdanie: *Słowo „hipochondryk” jest pochodzenia greckiego* zawiera nazwę owego słowa greckiego pochodzenia utworzoną z tego słowa w wyniku ujęcia go w znaki cudzysłowu.

Struktura definicji:

DEFINIENDUM vs DEFINIENS

species	genus
(gatunek)	(rodzaj)

Metodologia - definicje

Definicja **klasyczna** (mocna):

Inkunabul jest to egzemplarz książki wydrukowany przed rokiem 1500.

Species - genus + differentia specifica (różnica gatunkowa).

Definicja **kontekstowa** (także aksjomatyczna, pseudodefinicja, quasidefinicja).

Znaczenie terminu można wyjaśnić przez zademonstrowanie sposobu w jaki należy posługiwać się tym terminem w różnych kontekstach czy sytuacjach.

J. D. Gergonne (1792 - 1859): *Gdy ktoś mówi komuś, kto nie słyszał dotąd słowa „przekątnia”, lecz rozumie słowa „trójkąt” i „czworobok”, że każda z dwóch przekątni czworoboku dzieli go na dwa trójkąty, domyśli się on z tego natychmiast, co znaczy ów nowy dlań termin „przekątnia”* (s. 48)

Poszczególne twierdzenia składające się na układ wypowiedzi pełniący rolę tego rodzaju definicji, nazywa się postulatami znaczeniowymi języka – definicja przez postulaty

Definicje **częstkowe** – jedna z odmian postulatów znaczeniowych. Ma formę implikacji, która wymienia tylko niektóre spośród warunków stosowalności definiowanego terminu. Tzn. nie podaje wszystkich warunków wystarczających i zarazem koniecznych, jak czyni to definicja normalna, lecz tylko same wystarczające lub tylko same konieczne.

Człowiek to jest zwierze rozumne (ISTOTA, essentia); *poczucie humoru, uroda* (CECHY PRZYGODNE, accidens)

Qualia Arystotelesa-Pustejovskiego jako podstawa funkcji semantycznych

Arystoteles wyodrębnił 4 qualia, czyli właściwości przedmiotów:

Konstytutywna (constitutive) – wskazuje na to, czy przedmiot składa się z jakichś części, czy sam jest częścią czegoś (meronimia)

Formalna (formal) – właściwości, które wyodrębniają leksem spośród innych słów tego samego *genus*

Teliczna (telic) – naznaczenie przedmiota, jego funkcje

Agentywna (agentive) – faktory, które są „odpowiedzialne” za pochodzenie przedmiota.

Qualia Arystotelesa-Pustejovskiego jako podstawa funkcji semantycznych

James Pustejovsky (*Generative Lexicon*, 1995) sięgając do prac Arystotelesa przejął qualia dla formalnego opisu semantycznej struktury pojęcia. Stwierdza, że informacja o powyższych właściwościach jest niezbędną dla rozumienia wyrazów i wyrażeń:
“the qualia constitute the necessary modes of explanation for understanding a word or phrase”

Wiedza o tych qualiach stanowi podstawową część ontologii pojęcia.

Pustejovsky opisuje strukturę hasła leksykalnego jako strukturę argumentową przy pomocy tychże qualiów (*qualia structure*), w sposób następujący:

$$(14) \quad \left[\begin{array}{l} \alpha \\ \text{ARGSTR} = \left[\begin{array}{l} \text{ARG1} = x \\ \dots \end{array} \right] \\ \text{QUALIA} = \left[\begin{array}{l} \text{CONST} = \text{what } x \text{ is made of} \\ \text{FORMAL} = \text{what } x \text{ is} \\ \text{TELIC} = \text{function of } x \\ \text{AGENTIVE} = \text{how } x \text{ came into being} \end{array} \right] \end{array} \right]$$

Definicja funkcji semantycznej – „ontologia określoności”

Przedmioty i ich właściwości bądź inne przedmioty związane z nimi znajdują się między sobą w pewnych relacjach. Te relacje są projektowane także na język. Dzięki rozwiniętej w logice i matematyce teorii relacji można opisywać dość skomplikowane struktury semantyczne. Szczególnym rodzajem relacji jest funkcja.

Russell: *The king of France is wise*

Donnellan: *The murderer of Smith is insane*

Niektóre z tych relacji są istotne pod względem określoności. Są to np. relacje jednoznaczne, które każdemu elementowi swojej dziedziny przyporządkowują tylko jeden element przeciwdziedziny. Taka relacja nazywa się w matematyce funkcją i jest jednym z najbardziej podstawowych pojęć tej nauki. Funkcjami określonymi w odpowiednich zbiorach są np. relacja **bycia urodzonym przez**, relacja **bycia małżonkiem** (w społeczeństwie monogamicznym), relacja **bycia stolicą** (por. [Stanosz, 2004, Rasiowa, 1975, Cann]).

Ponieważ funkcja określa przedmiot *b* **jednoznacznie** względem przedmiotu *a*, ten ostatni służy jako kotwica językowa w dyskursie dla tego pierwszego, zabezpieczając sobie kwantyfikację jednostkową, a zatem określoność w zdaniu.

Wyrażenie złożone *ojciec x-a*, gdzie *x* jest określone, też jest określone.

W przypadku deskrypcji nieokreślonej typu *jakiś chłopiec*, np. *Jakiś chłopiec przyglądał się samochodom*. późniejsze użycie wyrażenia *matka* w *Matka na niego krzyczała* jest odbierane jako określone.

Mechanizmem określania jest w tym przypadku połączenie anafory z użyciem wyrażenia, które jest odwzorowaniem jednoznacznej relacji *bycia urodzonym przez*.

Definicja funkcji semantycznej

Podobne relacje intuicyjnie były wyczuwane w wielu pracach lingwistycznych, poświęconych kategorii określoności. Nie mniej jednak, traktowanie określoności jako funkcji według nas nie leży u podstaw żadnego konkretnego obszernego opisu. Pisano zazwyczaj ogólnie o roli kontekstu i o wiedzy o świecie [Hawkins, Koseska, Roszko].

Por. „Niektóre nazwy pospolite w pewnych sytuacjach wykazują właściwości zbliżone do nazw własnych typowych dla języka naturalnego. Można założyć, że te ‘wyjątkowe’ nazwy pospolite (ich użycia) są ‘swoistymi nazwami własnymi’ pisanymi z małej litery... litew. *menuo* – pol. *księżyc*, *saule* – *słońce*, *mama* – *mama*, *tete* – *tata* itp...” [Roszko, 2004].

Metody automatycznego wydobywania jednostek leksykalnych, zawierających elementy kwantyfikacji w swojej strukturze znaczeniowej:

Wyznaczenie typów relacji, które są zawsze jednoznaczne (z założenia znaczenia jednego wyrazu względem innego). Typ relacji stosujemy jako wzór do szukania ich konkretnych realizacji

Relacje potencjalnie jednoznaczne

REPREZENTACJA

fenomen najbardziej ważnego elementu

rządzi, kieruje (vs pracuje w banku), kierownik, prezydent, król, prezes, dyrektor, rektor, przewodniczący, odpowiedzialny za

reprezentuje (vs mieszka w kraju) – pojęcie złożone; wskazuje na to, że x jest typowym przedstawicielem kraju A i nie typowym osobnikiem w kraju B, ponieważ pełni funkcję, która pozwala go utożsamiać w kraju B z krajem A. Unikalność kraju A (nazwa własna w każdym sensie) przekłada się na jednostkowość x-a.

(konsul, ambasador, przedstawiciel);

mianować, wybrać

stolica

ELEMENTY, ODPOWIADAJĄCE ZA ZAISTNIENIE I ZAPRZESTANIE ISTNIENIA (Agentive wg Pustejovskiego)

Ustrój – upadek, historia?, rozwój

Statek – zatonięcie,

Dzieło – twórca, założyciel, organizator(imprezy) – napisanie

Człowiek – ojciec, matka; ewentualnie (zabójca); zmartwychwstanie; inkarnacja

Dom – projektant, architekt; zburzenie, zbudowanie

MIEJSCE I CZAS

Instytucja – siedziba

Relacje potencjalnie jednoznaczne

MERONIMIA (**Constitutive** wg Pustejovskiego, ale u nas ograniczona do części unikalnej):

Przedmiot może posiadać części unikalne i wiele podobnych do siebie. Części jednego przedmiotu także tworzą zbiór, który może być kwantyfikowany. Części są własnościami przedmiotu, dlatego poprzez wymienianie albo opisywanie części przedmiotu tworzymy jego deskrypcję określoną. W przypadku części unikalnych także kwantyfikujemy jednostkowo i tę część (na mocy definicji).

Człowiek – ciało (głowa, twarz, serce, umysł, grzywa, dusza)

Sztylet – ostrze

Góra – szczyt

Drzewo – pień, trzon

Dom – dach, drzwi

Miasto – ratusz, katedra

Kraj – naród, stolica, parlament

POSIADANIE

Właściciel zazwyczaj jest jeden, chociaż może posiadać wiele rzeczy. Więc relacja x ma y jest odwrotnie jednoznaczna, natomiast relacja y jest posiadany przez x jest funkcją.

SYTUACJA (resursowa, wg Barwise'a i Peririego)

Człowiek – mąż, żona (w społeczeństwie monogamicznym);

Ślub – narzeczona, rozwód

Walka – zwycięzca, pokonanie

Książka – tytuł, autor, treść, temat?

Ankieta – wypełnienie

Konstytucja – uchwalenie

Doktorat – obrona, promotor

Wyszukiwanie wspomagane komputerowo

Relacja REPRESENTACJI:

SUM wg kryterium zawarcia w interpretacji wyrazu: *найважливіший, основний, головний, голова, найбільш *, най*, початковий, кінцевий, перший, останній, оптимальний, centralny, абсолютний, нижній, верхній* (differentia specifica)

POD: *main, head of, leading, chief, principal, major, master, cardinal, distinctive, characteristic, essential, first, last, top, bottom*

Lista końcowa: СЕРЦЕ, ОСНОВА 2, КЛЮЧ, ОСНОВА 3, ДОМІНАНТА, ЦЕНТР, СЕРЦЕВИНА

słowo	interpretacja
ФІБРОЇН	Білкова волокниста речовина, що є найважливішою складовою частиною натурального шовку.
ПЛЕБІСЦИТ	Всенародне голосування з найважливіших питань державного життя; референдум.
РЕФЕРЕНДУМ	Всенародний опит з найважливіших питань державного життя.
СЕРЦЕ	Головна, найважливіша частина , центр чого-небудь.
НАЧЕРК	Малюнок, що намічає лише найважливіші, загальні риси того, що повинно бути зображене.
ОСНОВА 1	Навчальний предмет, змістом якого є сукупність найважливіших відомостей з певної галузі науки.
ПРОМИСЛОВІСТЬ	Найважливіша галузь суспільного матеріального виробництва ; сукупність підприємств (фабрик, заводів, електростанцій, шахт і т. ін.), на яких виробляються знаряддя праці, добувається і обробляється сировина, виготовляється частина предметів споживання.
ОСНОВА 2	Найважливіша частина змісту чого-небудь
КЛЮЧ 1	Найважливіший у воєнному відношенні пункт , оволодіння яким зміцнює, поліпшує становище, забезпечує перемогу.
ОСНОВА 3	Найважливіші, вихідні положення чого-небудь (науки, теорії і т. ін.).
ДОМІНАНТА	Основна ознака або найважливіша складова частина чого-небудь
ЦЕНТР	Те, що є найголовнішим, найважливішим, основним
СИНОД	У протестантській церкві - зібрання духовних і світських осіб для розв'язання найважливіших церковних справ
СЕРЦЕВИНА	Центр, головна, найважливіша частина чого-небудь

MAIN (POD)

- artery n. (pl. -ies) 1 any of the blood-vessels carrying blood from the heart. 2 main **road** or railway line.
- aorta n. (pl. -s) main **artery**, giving rise to the arterial network carrying oxygenated blood to the body from the heart.
- architrave n. 1 (in classical architecture) main **beam** resting across the tops of columns.
- base1 —n. 1 a part supporting from beneath or serving as a foundation. b notional support or foundation (power base). 2 principle or starting-point. 3 esp. Mil. headquarters. 4 main or important **ingredient**.
- basis n. (pl. bases) 1 foundation or support. 2 main **principle** or ingredient (on a friendly basis).
- big top n. main tent in a circus.
- body n. (pl. -ies) 1 whole physical structure, including the bones, flesh, and organs, of a person or an animal, whether dead or alive. 2 = *trunk 2. 3 main or central **part**; bulk or majority (body of opinion).
- bypass —n. 1 main **road** passing round a town or its centre.
- center (Brit. centre) —n. 1 middle point. 2 pivot or axis of rotation. 3 a place or buildings forming a central point or a main area for an activity (shopping centre; town centre).
- dinner n. 1 main **meal** of the day, either at midday or in the evening.
- entrée n. 1 dish served between the fish and meat courses. 2 US main **dish**.
- feature —n. 1 distinctive or characteristic part of a thing. 2 (usu. in pl.) part of the face. 3 (esp. specialized) article in a newspaper etc. 4 (in full feature film) main **film** in a cinema programme.
- high road n. main road.
- Hinduism n. main **religious and social system** of India, including the belief in reincarnation, several gods, and a caste system.
- kingpin n. 1 main, large, or vertical **bolt**, esp. as a pivot. 2 essential person or thing.
- ledger n. main **record** of the accounts of a business.
- major —n. 3 US a student's main **subject** or course.
- methane n. colourless odourless inflammable gaseous hydrocarbon, the main **constituent** of natural gas.
- outline —n. 1 rough draft. 2 summary. 3 sketch consisting of only contour lines. 4 (in sing. or pl.) a lines enclosing or indicating an object. b contour. c external boundary. 5 (in pl.) main **features** or principles
- predominant adj. 1 predominating. 2 being the strongest or main **element**.
- stalk1 n. 1 main **stem** of a herbaceous plant.
- staple2 —n. 1 principal or important article of commerce (staples of British industry). 2 chief **element** or main component.
- text n. 1 main **body** of a book as distinct from notes etc.
- trunk n. 1 main **stem** of a tree.
- West End n. main entertainment and shopping **area** of London.

Kwantyfikacja VP

Paralele pomiędzy wyrażeniami kwantyfikującymi typu:

everybody – everywhere – always;
somebody – somewhere – sometimes;
ten – tutaj – teraz

W zdaniach złożonych, wielopropozycyjnych, gdzie predykat sam staje się predykowany przez predykat wyższego rzędu, jest on kwantyfikowany formalnie tak samo jak i nazwy przedmiotowe:

***Jan** zabił **siebie** → samobójstwo **Jana** przeraziło wszystkich;*
***ktoś** płacze → słyszeć **jakiś** płacz;*
***każde** przestępstwo jest karane*

Znominalizowany predykat przechodzi do grupy nomen nie tylko razem ze swoimi argumentami, ale i także ze swoim kwantyfikatorem.

Derywacja morfologiczna i semantyczna:
urodzić się → narodziny; umrzeć → śmierć;
(prace S. Karolaka)

Kwantyfikacja VP

1. *There was the usual crowd at the beach.* (16) (= Prince 1992, ex. 5).

To zdanie może być zinterpretowane na dwa sposoby ‘there were the same people as usual at the beach’ albo ‘the beach was crowded, as usual’. [Abbott,10]

Formalnie *usual* kwantyfikuje NP, faktycznie jest to raczej charakterystyka plaży, a nie tłumu, czyli kwantyfikowana jest VP.

2. Poesio wspomina przypadki anafory, gdzie antecendent jest wprowadzany nie przez NP tylko przez VP, np. *Kadane oil is currently drilling two oil wells. The activity...* [Poesio, 2000, 35]

3. *Birds fly – Birds always fly.*

Most *birds fly – Birds **usually** fly.*

[Cohen 1999, 222-223]

Some *people are nice/rude – People **happen to** be nice/rude albo People are **sometimes** nice/rude.*

*John passes **all** his exams with the excellent marks – John **always** passes his exams with the excellent marks.*

czas gramatyczny a kwantyfikacja

moment mówienia – wyznacznik jednostkowości

Nierozróżnialne w polskim:

John smokes but he is not smoking.

**Jan pali, ale nie pali.*

Por. *Palenie Jana* – nie jednoznaczne. Dzisiejsze palenie Jana.

Czas teraźniejszy a performatywy

называют – Speech acts, punktowe, zdarzenie=moment mówienia

Perfekt vs Aoryst

** He has hiccupped.*

Przyczyna niegramatyczności tkwi w semantyce – po czkaniu nie następuje jakikolwiek znaczący stan, inny niż przed czkaniem. To zdarzenie jest zazwyczaj tak krótkotrwałe i tak mało znaczące, że znaczenie perfekta go nie obejmuje

Continuous, skupiając się na procesie trwania pewnej czynności, nie wyraża z reguły kwantyfikacji ogólnej.

I am writing my thesis (now).

**I am always writing my thesis.*

*You are **always** losing the keys!*

*He is **constantly** getting on my nerves!*

O tym, czy kwantyfikacja frazy werbalnej jest jednostkowa czy egzystencjalna, decyduje **przysłówek temporalny** lub najbliższy kontekst w innej postaci.

***Once upon a time** you will be dining with a prince.*

***At three o'clock July 25th 2005** Mary will be taking her exam.*

słowiański aspekt dokonany vs niedokonany

Aspekt morfologiczny nie jest wyznacznikiem określoności, może jedynie nakładać pewne ograniczenia na użycie tej kategorii

Formy dokonane czasu przeszłego nie mogą się łączyć z wyrażeniami kwantyfikacji ogólnej:

*Jan **zawsze/czasami** pojechał/ napisał list/ posadził drzewo

To ograniczenie dotyczy tylko form czasu przeszłego, ponadto...

W języku polskim (w odróżnieniu od ukraińskiego) połączenie „zawsze + dk” jest możliwe w wypadkach z *ilekroć*

Aktionsart a kwantyfikacja

W tradycji zachodniej **rodzaje czynności** są klasyfikowane semantycznie, w tradycji wschodnioeuropejskiej i słowiańskiej w ogóle - morfologicznie (dzięki bardzo rozbudowanej strukturze prefiksальной dla wyrażania rodzajów czynności), według prefiksów (Avilova)

Czasowniki habitualne:

Pol. *bijać, pijać (alkohol), jadać, pisywać (wiersze), czytywać (gazety)* itd.

Ros. *хаживал, говаривал, писывал, читывал*

(zazwyczaj używane w czasie przeszłym)

Klasyfikacja Shevelova: (następny slajd)

Klasyfikacja Shevelova

znaczenie rodzaju czynności	wykładnik morfologiczny	przykład ukraiński	tłumaczenie angielskie
początek czynności	за-; по-	заговорити	begin talking
ograniczenie czynności w czasie	по-	посидіти	sit for a while
wyczerpanie się czynności poprzez osiągnięcie rezultatu maksymalnego	за-; ви-	загризти	bite all over; bite to death
nasycenie się czynności	на-	наговорити	tell as much as possible
dystribucja w czasie i przestrzeni	по-	порозставляти	place here and there
intensywna i trwała czynność	попо-	попопрацювати	work hard and long; NK – have been working

Ekstrakcja automatyczna na podstawie definicji słownikowych (SUM, ok. 65 tys. znaczeń czasownikowych)

Czasowniki **jednorazowe**, które zawierają restrykcję na kwantyfikację ogólną.

Jednorazowe według kryterium znaczenia – 720 czasowników („jeden raz”)

ахнути, агакнути, бамкнути, бахнути, бахнутися, бацнути, бабахнути, бевкнути, бекнути

Jednorazowe, według kryterium formalnego –NU (por. pol. -NĄĆ)

ахнути, агакнути, бамкнути, бахнути, бацнути

Czasowniki **iteratywne** z elementem znaczeniowym „od czasu do czasu”, potencjalne nośniki kwantyfikacji egzystencjalnej.

Iteratywy według kryterium znaczenia – 255 czasowników

SELECT DISTINCT Diesl.Word FROM Diesl WHERE (((Diesl.Interpr) Like "*час від часу*"));

вибрязкувати, видзвонювати, висвистувати, вихльоскувати, подзвонювати, надзвонювати

Ekstrakcja automatyczna na podstawie definicji słownikowych c.d.

Czasowniki, które ograniczają kwantyfikację swoich argumentów, czyli na poziomie frazy nominalnej, np. **dystrybutywne**.

Dystrybutywy według kryterium znaczenia – 2004 czasowników

```
SELECT DISTINCT [Diesl].[Word] FROM Diesl WHERE (((Diesl.Interpr) Like "*все  
або багато*" Or (Diesl.Interpr) Like "*всіх або багатьох*" Or (Diesl.Interpr) Like  
"*усе або багато*" Or (Diesl.Interpr) Like "*усіх або багатьох*" Or (Diesl.Interpr)  
Like "*багатьох місцях*" Or (Diesl.Interpr) Like "*всім або багатьом*"));
```

вирубувати, вистрілювати², з'їжджатися, зладитися¹, злазитися, злітати², злітатися,
оббігати, перезнайомити, перезнайомитися, побагатіти, побити, побивати,
побожеволіти, поболіти ¹, повикльовувати, повиколювати, повикопувати

poziom leksykalny – klasyfikacja Carlsona; rejestry Zołotowej

Rozróżnienie predykatów na indywidualne, sceniczne i generyczne (Gregory Carlson, 1977)

- a. *Firemen are available. (Strażacy są dostępni/ obecni)*
- b. *Firemen are intelligent. (Strażacy są inteligentni)*
- c. *Dinosaurs are extinct*
- d. *Wieloryb jest głuchy*
- e. *Wieloryb jest zadowolony*
- f. *Jan zna angielski (Jan mówi po angielsku jest dwuznaczne w języku polskim)*
- g. *Jan je zupe*

Gregory was from America (Gregory pochodził/ dosł. "był" z Ameryki)

Język hiszpański rozróżnia te użycia formalnie poprzez zespolenie odpowiednio z
posiłkowym *ser* albo *estar*

Predykaty Indywidualne/Sceniczne - eksperyment korpusowy

Zakładamy, że podstawowe kategorialne znaczenie przymiotnika to cecha nieprocesowa [Zolotova, s. 81], czyli są one w zasadzie podstawowo predykatami Indywidualnymi

Które przymiotniki jednak w podobnej strukturze składniowej potrafią się łączyć z wyrażeniem kwantyfikującym *zawsze*. Korpus IPI PAN zwrócił 147 próbek na pytanie [base=być & pos=fin][base="zawsze"]+^[pos=adj & degree=pos][pos!=noun]

Przedstawiciel Watykanu jest zawsze obecny, „obecny” jest predykatem scenicznym.

W zdaniu *Przybył obecny przedstawiciel Watykanu*, „obecny” jest predykatem indywiduowym

*Drzwi są zawsze **otwarte**...* (Sceniczne, w rozumieniu nie metaforycznym)

*Ten człowiek jest (bardzo) **otwarty*** (Indywidualny)

*Kadra jest zawsze **otwarta** dla tych, którzy będą w dobrej formie, dyspozycji* (zawoalowane sceniczne, w sensie typowego zachowania się ludzi w zawodowych sytuacjach)

Przymiotniki z próbki charakteryzują nie ludzi lecz ich zachowanie, wygląd itd. albo są pochodne od czasowników scenicznych (imiesłowy) i charakteryzują stan przedmiotu, a nie sam przedmiot.

Rejestry komunikatywne

Rejestry komunikatywne (reprodukcyjny, informacyjny, generyczny)

Każdemu odpowiadają typowe konstrukcje gramatyczne, temporalno-aspektualne formy, mają specyficzną leksykę.

*Лошадь **п**итае**т**ся сеном – Koń **ży**wi **się** sianem*

*Лошадь **е**ст сено – Koń **je** siano (niejednoznaczne)*

*Лошадь **ж**уе**т** сено – Koń **žu**je siano*

Wszystkie użyte czasowniki są synonimami.

W pierwszym przypadku *Лошадь* jest użyta generycznie. Teoretycznie możliwe, ale mające nacechowanie wyjątkowości konia (czyli modalne), jest odczytywanie jednostkowe.

Drugie zdanie jest niejednoznaczne – oba odczytywania są możliwe w równym stopniu i tylko kontekst może wyjaśnić, który z nich jest właściwy.

Trzeci przykład, podobnie do pierwszego, ma właściwą interpretację jednostkową, i stylistycznie nacechowaną, faktycznie niemożliwą w dyskursie, generyczną.

Dalsze plany i podsumowanie

- wydobyte w różny sposób relacje jednoznaczne oraz inne ograniczenia na pewne rodzaje kwantyfikacji zapisać w słowniku elektronicznym w postaci znaczników wyrazów kluczowych
- za pomocą analizatora morfologicznego i danych słownika oznakować korpus tekstów w języku angielskim
- sprawdzić zgodność użycia rodzajników z przewidywanymi ograniczeniami (por. dwa rodzaje relacji w Poesio 2004)